

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 10, 2020 | 29.10.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.10.74](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.10.74)

УДК 657.6

Ж. В. Прокопенко,

*к. е. н., доцент кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир*

ORCID ID: 0000-0002-1844-5329

І. А. Юхименко-Назарук,

*д. е. н., доцент, декан факультету документальних комунікацій та менеджменту,
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне*

ORCID ID: 0000-0002-2910-1169

ВИХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ АУДИТУ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

Zh. V. Prokopenko

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Economic Security,
Public Administration and Administration,*

Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr

I. A. Yukhimenko-Nazaruk

PhD in Economics, Professor,

Dean of the Faculty of Documentary Communications and Management,

Rivne State University for the Humanities, Rivne

INITIAL INVENTORY PROVISIONS OF NON-BANKING FINANCIAL INSTITUTIONS

Існування ринку фінансових послуг є необхідною умовою розвитку сучасної економіки, показником її ефективності та розвитку держави. Ринок фінансових послуг сприяє фінансовому забезпеченню розвитку економіки держави через акумулювання грошових коштів та інших фінансових активів задля ефективності їх використання та отримання економічної вигоди. На цьому ринку відбувається обмін грошима, надаються кредити і проходить мобілізація капіталу. Провідне значення тут належить фінансовим послугам, завдяки яким грошові потоки спрямовуються від власників до позичальників. Провідна роль у розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг відводиться страховим компаніям, кредитним спілкам, ломбардам, фінансовим та лізинговим компаніям, недержавним пенсійним фондам та іншим небанківським фінансовим установам. Всі перелічені установи забезпечують споживачів унікальними послугами. Ефективно функціонуючий страховий ринок, розвинені пенсійні фонди, небанківські кредитні установи та інші фінансові установи сприяють стабільному та успішному розвитку всіх економічних процесів у суспільстві. У статті виділено та згруповано основні методи аудиторських послуг. Визначено, що на основі наведених методів аудиту небанківських фінансових установ повинні розроблятися відповідні заходи впливу спрямовані на подолання перешкод на шляху забезпечення успішного функціонування суб'єктів аудиторської діяльності. Підтвердження достовірності фінансової звітності аудитором має надзвичайне значення для прийняття будь-якими користувачами обґрунтованих ефективних управлінських рішень, які повинні прийматися на підставі достовірно наданої обліково-аналітичної інформації. Запропоновані в статті

мета, завдання, принципи аудиту фінансової звітності підприємств нададуть можливість звести до мінімуму властивий аудиторський ризик та ризик невиявлення, що надалі дозволить уникати появи істотних помилок та реальніше оцінювати фінансово-майновий стан небанківських фінансових установ.

Результативність аудиту в значній мірі залежить від рівня методичного забезпечення, наявності в розпорядженні аудитора єдиних підходів до аудиту, які в свою чергу дозволяють розробити процедури аудиторської перевірки, спеціалізовані методики, що дозволяють зменшити трудомісткість аудиторської роботи одночасно з поліпшення якості перевірки.

The existence of the financial services market is a necessary condition for the development of the modern economy, an indicator of its efficiency and development of the state. The financial services market contributes to the financial support of the state's economy through the accumulation of cash and other financial assets for the efficiency of their use and economic benefits. In this market there is an exchange of money, loans are provided and capital is mobilized. The leading role here belongs to financial services, through which cash flows are directed from owners to borrowers. Insurance companies, credit unions, pawnshops, financial and leasing companies, private pension funds and other non-bank financial institutions play a leading role in the development of the domestic financial services market. All these institutions provide consumers with unique services. An effectively functioning insurance market, developed pension funds, non-bank credit institutions and other financial institutions contribute to the stable and successful development of all economic processes in society. The article highlights and groups the main methods of audit services. It is determined that on the basis of the above methods of audit of non-bank financial institutions, appropriate measures of influence should be developed aimed at overcoming obstacles to ensuring the successful functioning of audit entities. Certification of the financial statements of the auditor is of paramount importance for any users to make informed effective management decisions, which must be made on the basis of reliable accounting and analytical information. The goals, objectives and principles of auditing the financial statements of enterprises proposed in the article will provide an opportunity to minimize the inherent audit risk and the risk of non-disclosure, which will further avoid significant errors and more accurately assess the financial and property condition of non-bank financial institutions.

The effectiveness of the audit largely depends on the level of methodological support, the auditor has common approaches to auditing, which in turn allow to develop audit procedures, specialized techniques to reduce the complexity of audit work while improving the quality of audit.

Ключові слова: небанківські фінансові установи; аудит; методика аудиту; аудит небанківських фінансових установ; фінансова звітність.

Keywords: non-bank financial institutions; audit; audit methodology; audit of non-bank financial institutions; Financial Statements.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день склалася така ситуація, коли методи перевірки даних, що наведені у балансі, для користувачів звітності, що у свою чергу дозволяють з найбільшою точністю, а також з високою достовірністю виявляти, розкривати та аналізувати наведену інформацію набувають особливого значення.

На сучасному етапі розвитку економіки прослідковується ситуація, коли інформація, яка відображається у бухгалтерському обліку, не відповідає даним фінансової звітності, що пояснюється намаганням управлінського персоналу прикрасити показники діяльності підприємства з метою підвищення його інвестиційної привабливості та кредитоспроможності для цілої низки користувачів. Такі дії відбуваються внаслідок того, що користувачів фінансової звітності цікавить інформація щодо фінансово-майнового стану суб'єкта господарювання, перспектив його розвитку, прибутковості та можливості одержання прибутків у майбутньому з метою прийняття ними тактичних та стратегічних управлінських рішень.

Доходи, витрати та фінансові результати мають суттєвий вплив на фінансове становище, платоспроможність та благополуччя небанківських фінансових установ. Тому ці об'єкти управління повинні піддаватися ретельній перевірці в системі внутрішнього та зовнішнього аудиту з метою встановлення

достовірності показників фінансових результатів, виявлення невикористаних внутрішніх резервів та їх мобілізації для оптимізації витрат і підвищення прибутковості всіх видів діяльності фінансових установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблематики методології аудиту присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених і науковців, як: Н.І. Дорош, О.А. Петрик, О.М. Новіков, В.П. Кохановський, В.С. Рудницький, Г.М. Чепелюк, С.А. Бурлан та інших фахівців.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз вихідних положень аудиту діяльності небанківських фінансових установ.

Вклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан аудиту в Україні підтверджує, що він відбувся як професійна інтелектуальна діяльність у сфері господарювання. Проте розвиток аудиторської діяльності на практиці гальмується низкою не вирішених питань, основними з яких є невизначеність і суттєві суперечки щодо вітчизняної концепції аудиту. Це, в першу чергу, пов'язано з тим, що становлення аудиту – це тривалий процес. З часом змінюються цілі аудиторських перевірок, принципи їх організації, їх види, тому визначення аудиту має бути містким, таким, що охоплює широту завдань, що стоять перед ним.

Ефективний аудит фінансових результатів небанківських фінансових установ вимагає належної його організації, розробки та використання спеціальних стандартів, методичних і технічних способів аудиту, що дозволяють розкривати зміст фактів господарської діяльності, пов'язаних з доходами, витратами та фінансовими результатами, і впливу на них факторів для пізнання предмета та досягнення поставленої мети аудиту.

Соціально-економічний розвиток держави зумовлює потребу в забезпеченні безпеки на ринку небанківських фінансових послуг. У 1993 році було прийнято Закон України «Про аудиторську діяльність», що дало поштовх розвитку аудиторської діяльності в Україні. Подальший розвиток аудиторської діяльності відбувався з 1994-го року і подальших років підлягали господарюючі суб'єкти незалежно від форми власності та виду діяльності щорічному аудиту за наслідками фінансово-господарської діяльності, згідно із законодавчими нормами обов'язковому.

При здійсненні контролю, у тому числі аудиту фінансових результатів необхідно: визначити мету та завдання аудиту; обґрунтувати принципи, на яких ґрунтується аудиторська діяльність; у повному обсязі використовувати законодавчу та нормативну базу контролю.

Необхідність дослідження основних характеристик аудиту зумовлена зростанням потреби в незалежній оцінці діяльності небанківських фінансових установ. В свою чергу така потреба обумовлена необхідністю задоволення потреб зацікавлених суб'єктів в достовірній інформації щодо результатів аудиту, оскільки лише на підставі такої інформації можливо приймати вірні та заважені рішення. Одним із найважливіших факторів, що впливає на задоволення потреб зацікавлених суб'єктів є рівень прозорості та інформаційної відкритості установ та результати аудиту. У пункті 1 статті 8 Закону України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 № 3125-ХІІ чітко визначені вимоги до обов'язковості проведення аудиту небанківських фінансових установ.

Вирішення проблемних питань в галузі аудиту сприятиме розвитку ринкового середовища в Україні та в значній мірі дозволить вітчизняним аудиторським фірмам гідно конкурувати з іноземними на ринку аудиторських послуг.

Отже аудит фінансової звітності небанківських фінансових установ в першу чергу передбачає оцінку облікової та іншої економічної інформації шляхом вивчення реально існуючих зв'язків та взаємозв'язків між показниками.

Проведене нами дослідження спрямовано на визначення основних характеристик аудиту небанківських фінансових установ. Необхідно виділити мету, завдання, принципи, способи, джерела інформації та напрями здійснення аудиту небанківських фінансових установ.

На сучасному етапі розвитку економіки мета аудиту потребує уточнення, оскільки вона полягає не лише в підтвердженні правильності складання фінансової звітності (це одне із завдань до того ж не основне), а в сприянні бізнесу в організації структури внутрішнього контролю, який би гарантував ефективну роботу персоналу підприємства на всіх етапах технологічного процесу виробництва й управління ним.

Тракування мети аудиту є важливим та принциповим питанням, оскільки воно зумовлює суть і методи проведення аудиторської діяльності. Наприклад, якщо метою аудиту є висловлення аудитором висновку про те, чи відповідає фінансова звітність інструкціям, то при проведенні аудиторської перевірки увага акцентується на правильності заповнення і своєчасності подання фінансових звітів. Підтвердження ж достовірності інформації вимагає ретельної перевірки звітності та обліку на підприємстві із застосуванням необхідних методів, а саме – зустрічна перевірка, інвентаризація та ін.

Метою аудиту фінансових результатів діяльності підприємства є складання фінансової звітності, яка є надійною та достовірною, що допомагає користувачам звітності бути впевненими в справедливому представленні результатів роботи компанії та їхнього стану [6].

Кудрицький Б.В. вважає, що мета аудиту фінансової звітності полягає у висловленні аудитором за результатами проведеного дослідження об'єктивної та обґрунтованої думки про ступінь відповідності інформації, наведеної у фінансовій звітності, якісним вимогам, що висувуються до такої інформації можливими користувачами [1].

На сучасному етапі розвитку економіки в Україні основним завданням аудиту є збір достовірної початкової інформації про господарсько-фінансову діяльність господарюючого суб'єкта і формування на цій основі висновків про його реальний фінансовий стан.

Погоджуємося з думкою В.М. Поповича, який визначає, що основними завданнями аудиторської діяльності є: перевірка стану і ефективності використання фінансових, матеріальних ресурсів (контроль за

законністю, доцільністю, повнотою, своєчасністю і цільовим використанням фінансових ресурсів держави і органів місцевого самоврядування; контроль за законністю і ефективністю розпорядження нематеріальними об'єктами державної власності і власності органів місцевого самоврядування; контроль за ефективністю використання державних запасів; контроль за правильністю збереження та використання матеріальних цінностей тощо); виявлення резервів зростання фінансових ресурсів (зокрема доходів бюджетів, інших публічних фондів); контроль за організацією грошового обігу, за станом, обслуговуванням та погашенням державного боргу, за законністю надання пільг, за надходженням коштів до відповідних публічних фондів, їх розподілом тощо [7].

Конкретний зміст господарських фактів у часі та просторі може бути розкрито за допомогою вивчення інформації про них, що є завданням системи контролю. Звідси випливає: предметом аудиту є відомості, що підлягають збору, оцінці та вивченню з метою розкриття змісту та пізнання фактів, що стосуються функціонування систем господарського механізму та положення економічних об'єктів господарюючого суб'єкта на стадіях відтворення (постачання, виробництва, продажу). На стадії постачання предметом аудиту є інформація про факти, що підтверджують та характеризують операції із заготівлі (придбання) коштів та предметів праці, розрахунків з постачальниками та підрядниками та іншими кредиторами. На стадії продажу предметом аудиту є інформація про факти, що підтверджують та що характеризують операції зі збуту робіт, послуг, розрахунків з покупцями та замовниками, іншими дебіторами.

Варто зазначити, що предмет аудиту – це інформація про факти, які можуть надавати характеристику операціям щодо вкладень у необоротні активи, пов'язані з оновленням та збільшенням вартості основних засобів, нематеріальних активів організації.

Досягнення мети та поставлених завдань неможливе без використання певних принципів.

Основні принципи аудиту відображаються у Національних нормативах аудиту і у Кодексі професійної етики аудиторів України. Відповідно до цих документів принципи аудиту можна поділити на дві групи: методологічні та принципи професійної етики.

Базові принципи системи організації аудиторської діяльності залежать від рівня економічного розвитку, на якому знаходиться країна. Якщо оцінити ступінь державного втручання та контролю за функціонуванням суб'єктів аудиторської діяльності як високий, середній та низький, можна виділити відповідно три моделі організації та регулювання аудиторської діяльності: жорстку, змішану та м'яку [5].

Аудитору необхідно дотримуватись етичних принципів при виконанні своїх завдань перед користувачами аудиторських послуг, при цьому досягаючи певних цілей для підйому престижу професії. Дотримання принципів етики забезпечує реалізацію ряду цілей аудитора.

Необхідність суворого дотримання принципів аудиту, які були проаналізовані вище зумовлена успішністю виконання завдань, а також досягнення цілей, які ставить перед собою аудиторська діяльність.

Для якісного проведення аудиту небанківських фінансових установ виникає потреба ретельного його планування, розподілу перевірки на кілька етапів та досягнення на кожному з них поставлених цілей.

Способи аудиту обумовлюють можливий шлях досягнення мети в організації перевірки. Йдеться про два основних способи організації перевірки: 1) суцільна перевірка; 2) вибіркове дослідження. На цьому тлі, аудиторські процедури узагальнюються діями аудитора на основі практичного застосування відповідних методів і прийомів, послідовність яких формує методіку перевірки.

Інформаційною базою аудиту є здебільшого система бухгалтерського обліку. Предметом останньої є змістовні аспекти фактів господарської діяльності установ.

Під джерелами інформації аудиту розуміють певним чином упорядковану сукупність інформації, яка була сформована і використовуються на різних стадіях процесу аудиту. Тобто, економічна інформація, яка в свою чергу характеризує фінансово-господарську діяльність небанківських фінансових установ є основою інформаційного забезпечення аудиту.

З даних бухгалтерського обліку, статистичної звітності та бухгалтерської звітності аудитор отримує найпотрібнішу інформацію про фінансово-господарську діяльність установи. В аудиторській перевірці можуть також бути використані дані зовнішніх джерел, а саме: банків, страхових компаній, торговельних партнерів, аудиторських і юридичних фірм. Законодавча, планово-нормативна та довідкова інформація займають важливе місце у формуванні інформаційної бази аудиту. Варто додати, що матеріали попереднього зовнішнього та внутрішнього аудиту, акти перевірки податкових органів, контрольно-ревізійних служб, позабюджетних фондів та ін. також можуть використовуватися в аудиторському контролі.

Основним джерелом інформації в процесі прийняття рішень внутрішніми і зовнішніми користувачами є бухгалтерська звітність, що є «продуктом» системи бухгалтерського обліку. Рівень задоволення інформаційних потреб користувачів обумовлюється корисністю звітної інформації. Відповідно, вихідним і визначальним фактором формування бухгалтерської звітності небанківськими фінансово-кредитними установами повинна бути ідентифікація та систематизація інтересів користувачів з метою подальшого їх задоволення.

Таким чином, потрібно зазначити, що для ефективної роботи аудитора важливо не тільки мати певні знання про інформаційне забезпечення аудиторського контролю, а й про процес формування інформації щодо суб'єктів господарської діяльності та використання її у практичній роботі.

Основні характеристики аудиту узагальнимо у табл. 1.

Таблиця 1.
Основні характеристики аудиту небанківських фінансових установ

Мета	Перевірка фінансової звітності, бухгалтерського балансу, аналіз законності господарських операцій, визначення наскільки відповідає ведення бухгалтерського обліку встановленим стандартам і процедурам, також підвищення ступеня довіри визначених користувачів до фінансової звітності
Завдання	<ul style="list-style-type: none"> - контроль здійснення господарських процесів; - оцінка надійності систем внутрішнього контролю та бухгалтерського обліку; - перевірка первинних документів та облікових регістрів; - аудит і надання аудиторського звіту щодо підтвердження річної фінансової звітності емітента; - розробка рекомендацій для прийняття рішень по результатам аудиту. - виявлення та запобігання (профілактика) порушень (перекручень) у господарсько-фінансовій діяльності страхової компанії; - незалежна експертиза фінансової звітності; - формування висновків про достовірність фінансової звітності;
Предмет	Відомості, що підлягають збору, оцінці та вивченню з метою розкриття змісту та пізнання фактів, що стосуються функціонування систем господарського механізму та положення економічних об'єктів господарюючого суб'єкта на стадіях відтворення
Принципи	<ul style="list-style-type: none"> - Чесність; - Об'єктивність; - Конфіденційність; - Професійна компетентність.
Способи	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка та аналіз поточної ситуації; - планування дій; - реалізація дій; - контроль за виконанням дій.
Напрями	<ul style="list-style-type: none"> - Консультації з питань обліку, оподаткування діяльності; - Види перевірок організації; - Аналіз показників діяльності організації; - Особливості ведення обліку і складання звітності.
Джерела інформації	Бухгалтерська звітність, облік, первинні документи та інша інформація щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання

Проведені нами дослідження показали, що дотримання зазначених принципів у табл. 1, як і орієнтація на інші, а також власні принципи аудиторів, дають можливість їм раціонально організувати процес перевірки, правильно розподілити інформаційні масиви й операції з ними серед членів груп, витрати часу на їхнє опрацювання, спрямувати аудиторський процес у русло якомога ефективного формування доказів для складання аудиторського висновку.

Варто відмітити, що аудит фінансової звітності та іншої фінансової інформації здійснюється відповідно до базових нормативних документів – МСА 120 «Концептуальна основа Міжнародних стандартів аудиту» та МСА 20 0 «Мета та загальні принципи аудиторської перевірки фінансових звітів», МСА 3000 «Завдання з надання впевненості».

Висновок аудитора збільшує довіру до фінансових звітів. Однак, користувач фінансової звітності не може вважати, що висловлена думка є гарантією майбутньої життєздатності підприємства або свідченням продуктивності чи ефективності ведення справ управлінським персоналом.

Тепер розглянемо особливості аудиту різних видів небанківських фінансових установ.

На сьогоднішній день виникає потреба в незалежній оцінці страхових компаній, яка в свою чергу обумовлена необхідністю задоволення потреб зацікавлених суб'єктів в достовірній інформації щодо результатів аудиту страховиків. Потреби зацікавлених суб'єктів зумовлені тим, що лише на підставі достовірної інформації можливо приймати вірні та зважені управлінські рішення. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 № 85/96-ВР є основним нормативним документом, що регулює діяльність страхових компаній.

Аудит страхових компаній має на меті перевірити наявність сформованих резервів зі страхування життя та страхування іншого, ніж страхування життя, і встановити обґрунтованість і відповідність сформованих страхових резервів прийнятим зобов'язанням. Виникає необхідність перевірити правильність арифметичного обчислення страхових резервів, коректність визначення частки перестраховиків у страхових резервах, правильність відображення в бухгалтерському обліку руху страхових резервів, відповідність обсягів страхових резервів, відображених у різних документах фінансової звітності, даним бухгалтерського обліку страхових резервів, правильність списання результату зміни резерву незаробленої премії і резерву збитків, дані аналітичного обліку страхових резервів за окремими видами страхування, які здійснює страхова компанія, обчислення та облік резервів довготермінових зобов'язань зі страхування життя окремо за кожним договором страхування [2].

Далі необхідно здійснити аудит розміщення страхових резервів, що пов'язано з питаннями визначення напрямів розміщення, нормативів і принципів розміщення. Кошти страхових резервів повинні розміщуватися з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікованості. Аудитор насамперед повинен перевірити дотримання законодавчих вимог щодо напрямів розміщення коштів страхових резервів.

Ще однією основною статтею витрат страховика є страхові виплати. Тому для перевірки обґрунтованості і своєчасності здійснення страхових виплат, а також обґрунтованості відмов страхувальникам у страхових виплатах (якщо таке було) відводиться час. Істотні особливості у страховиків має склад витрат, які включаються до собівартості страхових послуг, що визначає і свої відмінності у формуванні фінансових результатів. Тому під час аудиторської перевірки має бути встановлено обґрунтованість включення тих чи інших витрат до собівартості страхових послуг і правильність формування фінансових результатів.

Отже, під час проведення аудиту фінансової звітності страхової компанії необхідно перевірити наявність повного пакета фінансових звітів, правильність їх заповнення та відповідність регістрам бухгалтерського обліку.

Аудит кредитних спілок має певні особливості проведення, які узагальнені рішенням Аудиторської палати України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення аудиту фінансової звітності кредитних спілок відповідно до Міжнародних стандартів аудиту» від 01.11.2012 № 260/6. Основним нормативним актом, який регулює діяльність кредитних спілок, є Закон України «Про кредитні спілки» від 20.12.2001 № 2908.

Аудитор в процесі проведення перевірки фінансової звітності отримує розуміння щодо діяльності кредитної спілки та операцій, що здійснюються нею. Під час проведення аудиторської перевірки фахівці мають достатній рівень інформації для можливості ідентифікувати і розуміти події, операції та твердження управлінського персоналу, які, за судженням фахівців, можуть мати значний вплив на фінансову звітність кредитної спілки.

Особливу увагу при розробці загальної стратегії аудиту фінансової звітності кредитної спілки аудиторю необхідно приділити:

- системі внутрішнього контролю щодо організації та ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності кредитної спілки;
- розгляду очікуваних оцінок властивого ризику та ризику контролю;
- оцінці аудиторського ризику;
- оцінці суттєвості;
- операціям, які є характерними та нехарактерними для діяльності кредитної спілки, і документації, що їх стосується;
- важливим твердженням для типових статей фінансової звітності кредитної спілки;
- використанню кредитною спілкою програмного забезпечення та комплексної інформаційної системи;
- врахуванню нормативно-правових актів;
- непередбачуваним зобов'язанням;

- наявності операцій з пов'язаними особами;
- існуванню чинників ризику шахрайства, які свідчать про можливість шахрайства у фінансовій звітності чи незаконного привласнення активів;
- міркуванням щодо безперервності діяльності;
- визначення характеру, розрахунку часу і обсягу аудиторських процедур, які слід виконати [3].

При проведенні аудиту ломбарду аудитор ставить собі за мету підтвердження річних фінансових звітів за певний період та звітних даних про ломбард у зв'язку з потребою у висловленні незалежної думки щодо їх достовірності у всіх суттєвих аспектах та відповідності вимогам чинного законодавства України.

Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664 є основним нормативним актом, що регулює діяльність ломбардів. Також, необхідно звернути увагу на розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами» від 26.04.2005 № 3981 та «Про затвердження Правил складання та подання звітності учасниками ринку небанківських фінансових послуг до Національного банку України» від 25.11.2021 № 123. Зазначені документи відіграють важливу роль при підготовці до аудиту.

Для аудиту ломбардів використовують дані первинного обліку, внутрішні нормативні документи ломбарду, договірну та інвентаризаційну документацію, реєстри бухгалтерського та оперативного обліку, а також проміжну та річну фінансову звітність. Аудитор складає висновок щодо достовірності, повноти та відповідності встановленим вимогам стосується усіх складових відображення діяльності ломбарду, а саме:

- загальної інформації про ломбард;
- звіту про склад активів і пасивів ломбарду;
- звіту про діяльність ломбарду.

Процедура аудиту ломбарду загалом не відрізняється від аудиту інших фінансових установ, але під час перевірки ломбарду аудитор повинен звернути увагу на такі моменти:

- оформлення відносин позики та зберігання;
- визнання доходів від основної діяльності в бухгалтерському та податковому обліку;
- оподаткування доходів від основної діяльності;
- відображення в обліку та оподаткування операцій з реалізації незатребуваних речей;
- обов'язкове страхування речей, прийнятих у заставу або на зберігання, тощо.

Аудит недержавних пенсійних фондів передбачає перевірку достовірності, повноти та відповідності чинному законодавству і встановленим вимогам річної фінансової звітності.

Один і той самий аудитор не може проводити перевірку двох і більше юридичних осіб, що надають послуги одному й тому ж пенсійному фонду. Аудитор не може проводити перевірку суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення та зазначених вище юридичних осіб, якщо він або його засновник (засновники) володіють часткою (паєм, акціями) у статутному капіталі цих суб'єктів (юридичних осіб) або їх засновника (засновників).

При здійсненні аудиту інвестиційних фондів основними інформаційними джерелами є форма 1 «Баланс», форма 2 «Звіт про фінансові результати» та форма 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)».

Основними нормативними актами, що регулюють діяльність інвестиційних фондів, є Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012 № 5080-VI та Указ Президента України «Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії» від 19.02.1994 № 55/94. Слід зауважити, що Закон № 5080 набрав чинності з 01.01.2014, тому при проведенні аудиту фінансової звітності інвестиційних фондів за 2013 рік необхідно керуватися Законом України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» від 15.03.2001 № 2299-III.

Операції з цінними паперами відіграють важливу роль у діяльності інвестиційних фондів, тому під час аудиторської перевірки саме ці питання розглядаються окремо. Аудитор повинен розглянути формування балансової вартості цінних паперів відповідно до фактичних витрат на їх придбання; правильність відображення операцій в обліку на підставі правильно оформлених документів – актів, договорів.

Аудиторська перевірка обліку фінансових інвестицій здійснюється у такій послідовності:

- 1) збір загальної інформації про фінансові інвестиції;
- 2) оцінка надійності системи внутрішнього контролю;
- 3) оцінка величини аудиторського ризику, визначення методів аудиту фінансових інвестицій;
- 4) складання програми аудиторської перевірки обліку фінансових інвестицій;
- 5) здійснення конкретних аудиторських процедур щодо перевірки обліку фінансових інвестицій;
- 6) аудиторські докази, підтвердження чи спростування інформації;
- 7) документування отриманих результатів;
- 8) вибір висновку;
- 9) складання аудиторського висновку [4].

Отже, небанківські фінансові установи відіграють суттєву роль на ринку фінансових послуг. Перелік фінансових послуг, що надаються небанківськими фінансовими установами є досить різноманітним.

Розглянувши питання особливостей аудиту небанківських фінансових установ, а саме: кредитної спілки, ломбарду, недержавного пенсійного фонду та інвестиційного фонду, можна зробити висновок, що він є необхідним при здійсненні будь-якої фінансово-господарської діяльності. Головна роль відводиться достовірності інформації, яку надають незалежні аудитори.

Аудит є незалежним видом економічного контролю. Сутність аудиту необхідно трактувати набагато ширше, що пов'язано з його класифікацією на підвиди (зовнішній, внутрішній, обов'язковий та ініціативний), упорядкуванням та практичною реалізацією його методів. Виявлено значущість для теорії та практики аудиту розроблених методологічних аспектів та методичних рекомендацій щодо розвитку аудиту в умовах глобалізації економіки.

Розглянувши питання особливостей аудиту фінансової звітності небанківських фінансових установ, а саме: кредитної спілки, ломбарду, недержавного пенсійного фонду та інвестиційного фонду, можна зробити висновок, що він є необхідним при здійсненні будь-якої фінансово-господарської діяльності. Головна роль відводиться достовірності інформації, яку надають незалежні аудиторів.

Розвиток послуг вітчизняного аудиту зумовлений нагальними потребами суб'єктів господарювання, держави та власне аудиторських фірм. Саме тому аналіз фінансової звітності є невід'ємною частиною проведення аудиту, без якої неможливе раціональне ведення обліку будь-якого суб'єкта господарювання. Тому проблема вдосконалення аудиту заслуговує на глибокий розгляд, і зарубіжний досвід може стати корисним підґрунтям для подальших досліджень у цьому напрямі.

Аудит завжди знаходився на перетині інтересів різних учасників соціально-економічних відносин. Саме на аудит покладається основна функція врегулювання інформаційного конфлікту та забезпечення подолання інформаційної асиметрії між заінтересованими сторонами в господарській діяльності підприємства.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В умовах сьогодення потреба в аудиторських послугах досить висока. Аудит як форма незалежного контролю широко застосовується на урядовому рівні, у фінансових інституціях та у середовищі підприємництва. З розвитком ринкової економіки, посилення конкуренції і поглиблення економічних зв'язків, організації все більше будуть зацікавлені в проведенні у них як обов'язкової, так і ініціативної аудиторської перевірки. Запропоновані в статті мета, завдання, принципи аудиту фінансової звітності підприємств нададуть можливість звести до мінімуму властивий аудиторський ризик що допоможе ефективніше оцінювати фінансово-майновий стан небанківських фінансових установ.

Список літератури.

1. Кудрицький Б. В. Методичні та організаційні аспекти аудиту фінансової звітності в умовах сучасних інформаційних технологій: дис. Кан. Екон. Наук. 08.00.09/ Кудрицький Б. В. Київ 2007.
2. Кулагіна Г. С. Актуальні проблеми зовнішнього аудиту страхових компаній. Становлення та перспективи розвитку сучасних форм фінансового контролю в Україні: зб. наук. робіт Всеукр. студ. наук.-практ. конф. 2011. № 2 (99). С. 58–60.
3. Методичні рекомендації щодо проведення аудиту фінансової звітності кредитних спілок відповідно до Міжнародних стандартів аудиту: рішення Аудиторської палати України від 01.11.2012 № 260/6.
4. Овчаренко В. Особливості аудиту фінансової звітності небанківських установ. Аудитор України. 2014. № 7-8. С. 29-38.
5. Олексюк В. Професійна етика, права и обов'язковості аудитора // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. – 2003. – № 19. – С. 10-13.
6. Петренко Н. І. Методика аудиту фінансової звітності та шляхи її удосконалення / Н. І. Петренко // Вісник ЖДТУ. 2016. № 1 (51). URL: <http://eztur.ztu.edu.ua/1582/1/21.pdf>
7. Попович В.М. Теорія детінізації економіки: Монографія. – Ірпін': Академія державної податкової служби України, 2001. – 524 с.

References.

1. Kudryts'kyj, B. V. (2007), "Methodical and organizational aspects of audit of the financial reporting in the conditions of modern information technologies", Abstract of Ph.D. dissertation, Kyiv, Ukraine.
2. Kulagina, H. S. (2011), "Current issues of external audit of insurance companies", *Stanovlennia ta perspektvy rozvytku suchasnykh form finansovoho kontroliu v Ukraini* [Formation and prospects of development of modern forms of financial control in Ukraine], zb. nauk. robit Vseukr. stud. nauk.-prakt. konf [All-Ukrainian student conference], vol. 2 (99), pp. 58–60.
3. Guidelines for auditing the financial statements of credit unions in accordance with International Standards on Auditing: Decision of the Audit Chamber of Ukraine dated 01.11.2012 № 260/6.
4. Ovcharenko, V. (2014), "Features of the audit of financial statements of non-banking institutions", *Audytor Ukrainy*, vol. 7-8. pp. 29-38.
5. Oleksiuk, V. (2003), "Professional ethics, rights and obligations of the auditor", *Vestnyk bukhhaltera y audytora Ukrayny*, vol. pp. 10-13.
6. Petrenko, N. I. (2016), "Methods of auditing financial reporting and ways to improve it", *Visnyk ZhDTU*, vol 1 (51), available at: <http://eztur.ztu.edu.ua/1582/1/21.pdf> (Accessed 11 Oct 2020).
7. Popovych, V.M. (2001), *Teoriia detinizatsii ekonomiky* [Theory of de-shadowing of the economy], Akademiia derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy, Irpin', Ukraine, P. 524.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2020 р.